

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 183. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992359109520/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

delse var i højeste Pris. Hos Montesquieu bifalder da ogsaa Barante Adskilligt, som han bittert dadler hos andre. Han opfordrer Læseren til at sammenligne Montesquieu's Værk om Lovenes Aand med et ældre Skrift af Domat om samme Æmne for at se de Fremskridt, Videnskaben hos ham har gjort, idet han uden at tilsidesætte Ærbødigheden for Religionen forstaar at beiragte den som underordnet Aarsag*).

Diderot er den af de store Forfattere, som Barante staar mest hildet overfor; hans Dom om Diderot er indtil det Yderste indskrænket. Det Fremfusende og Voldsomme i denne Aand skjuler Genialiteten for hans Blik. Et Geni, hvis Hensynsløshed nu og da minder om en Naturkrafts, kunde saa lidt paaskønnes af Barante som af den hele skræmmede og skuffede Slægt, hvortil han hører. Diderot var mere anlagt til at behage de literært fordomsfri Tyskere end sine dengang saa sippede Landsmænd. Goethe selv oversatte hans *Le neveu de Rameau* og Hegel behandlede den vidtløftigt i sin *Phänomenologie des Geistes*; men Barante, der med Lidenskab dadler Diderots uophørlige og alle Grænser overskridende Angreb paa Religionen, samler sin Skildring i disse Ord: «Han havde et ildfuldt og uordenligt Indre. Men hans Aand var en Ild uden Næring, og det Talent, hvoraf han har vist *nogle Glimt*, har ikke faaet nogen samlet Anvendelse.» Det var kun rimeligt, at den mest naturforstaaende af det 18de Aarhundredes Forfattere blev slettest vurderet af den nu opvoksende Stab af Idealister.

Rousseau, den sidst optrædende af hine for det 19de Aarhundredes Skranke stævnedes Aander, havde noget i sit Væsen, som nødvendigvis maatte tiltale Barante. Han var iblandt dem den eneste følsomme, og det nye Aarhundrede var begyndt sentimentalt. Han var endelig den ensomste af dem, og det nye Aarhundrede vurderede Personligheden som enkelt. Han havde staaet Filosofernes og Encyclopædisternes Selskab fjernt. Et sært og ulykkeligt Liv havde formet hans Væsen; han stod ikke i noget Forhold til Samfundet eller den offentlige Mening. Uden Familie, uden Venner, uden Stand, uden Fædreland havde han

*) Alors on pourra distinguer, comment la religion, respectée par Montesquieu, était pourtant jugée par lui, tandis que Domat l'avait seulement adorée, et en avait fait tout déconter, au lieu de la considérer comme accessoire.

flakket om i Verden, og da han optraadte som Forfatter, fordømte han Samfundet istedenfor at smigre det; han stræbte ikke at behage den gældende Samfundsmening, men at fremkalde en ny; det lykkedes ham, og medens andre behagede, vakte han Sværmeri. Alt dette maatte paa Forhaand tiltale Baraute. Men man behøver dog blot at sammenligne hans Udtaleiser om Rousseau med hans Veninde Fru de Staëls tyve Aar tidligere udgivne Bøg om Rousseaus Forfattervirksomhed for at se, hvormange Skridt fremad Reaktionen mod det forrige Aarhundredes Aand havde gjort. At han dvæler vidtløftigt ved det Urene i Rousseau's Levned og de slette Sider af hans Karakter er i og for sig ganske berettiget og hans Skildring danner her kun det naturlige Modstykke til Fru de Staëls varme Forsvarsindlæg. Hans strenge Dom over Rousseaus politiske Lærdomme er endda ganske anderledes kritisk gennemtænkt og moden end Fru de Staëls kvindelige Forsøg paa med en vis Begrænsning at godkende disse. Men i Vurderingen af Rousseau's religiøst reformatoriske Virksomhed staar han laugt tilbage for hende. Mod Rousseau's berømte Troesbekendelse, mod Fremstillingen af den saakaldte naturlige Religion, er hans Hovedindvending den, at den er en Religion uden Gudstjeneste, og siger han: at den var det, kan ikke overraske hos Rousseau, thi til en Moral uden Gerning som hans maatte nødvendigvis en Religion uden Gudstjeneste svare. Saaledes fører et Slutningsmageri til Bedste for det Bestaaende den religiøst frisindede Kritiker til endog at tage den nedarvede Kirkeskik i Forsvar mod Rousseau.

Spiren til alt dette Indskrænkede og Uretfærdige hos Baraute er den samme, der senere under den hvide og den trefarvede Faanes Kongedømmer afføder saa meget Usandt og Skævt hos andre liberale Skribenter: den spiritualistiske Filosofi, som nu begynder at faa Indpas i Frankrig og som efter mange Kampe blev den herskende Lære, ja under Cousin og hans Skole endog forfremmedes til Statsfilosofi. Havde denne Lære ladet sig nøje med at udvikle sine Grundsætninger og Synsmaader saa klart og saa overbevisende som muligt, da havde den været en Filosofi som en anden og kunde vække Modsigelse, men aldrig Uvilje eller Afsky. Der viste sig imidlertid hos denne Læres Talsmænd, og det næsten i alle de Lande hvor den optraadte, fra Begyndelsen af uvidenskabelige og ildespaaende Tilbøjeligheder. Man var mindre ivrig for at bevise sine Paastande end for at godtgøre